

Toplumcu Düşünce Enstitüsü Tartışma Notu

TN-Econ/16-001

28 Ocak 2016

Hazırlayan: Mustafa SÖNMEZ

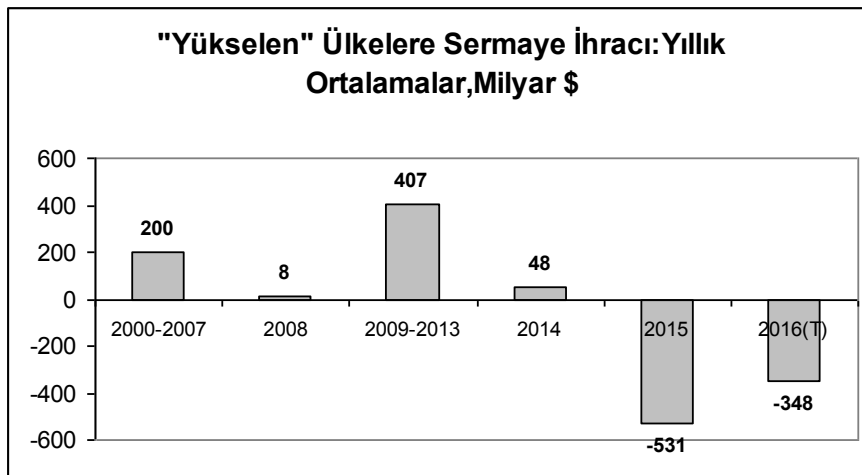
Sıra, Çin kaynaklı göçükte...

2008-2009 krizinin gerilerde kaldığını, 2015'ten itibaren ABD'de, hatta AB'de kısmi toparlanmaların başladığını, Fed'in faiz artırma kararı ile birlikte bunun ivme kazanacağını konuşanlar, erken konuşular. Dünya kapitalizminde her gün yaşanan yeni sarsıntılar, "Büyük lokma ye, büyük konuşma" sözünü hatırlatıyor...O büyük kriz geçmiş değil; olsa olsa, uyuşturulmuş, bastırılmış, zamana yayılmış, ama geçirilmiş değil; hergün başka bir yanından dikiş atıyor.

Son çalkantı Doğu'dan, Asya'dan hatta bizzat Çin'den...Merkez üssü Çin olan sarsıntılar, küresel kapitalizmin "yükselen" ülkelerini yüksek, toparlanıyor denilen "merkez"lerini de orta şiddette sarsıyor, yer yer göçükler yaşıyor, hatta buna küresel krizin "Güney" boyutu da deniyor(*).

"Merkez"den "çevre"ye sermaye...

2000 başlarında küresel kapitalizmin "likidite bolluğu" yaşadığı dönemde, küresel fonlar, fellik felik gidecek adres arıyor ve yüz milyarlarca dolar sermaye, adına "yükselen ülkeler" denilen (Türkiye'nin de yer aldığı) ve kısa adı IIF olan Uluslararası Finans Enstitüsü'nün 30 ülke olarak takip ettiği coğrafyalara da akıyordu. IIF, 2000-2007 döneminde "yükselen ekonomiler"e akan dış sermayenin 1,6 trilyon dolar, ya da yıllık 200 milyar dolar olduğunu bildiriyor. Bu rüzgarla yaşanan "Tatlı hayat" dönemi 7 yıl kadar sürdü ve kaydedilen büyüme de yıllık yüzde 6-7 dolaylarına ulaştı.

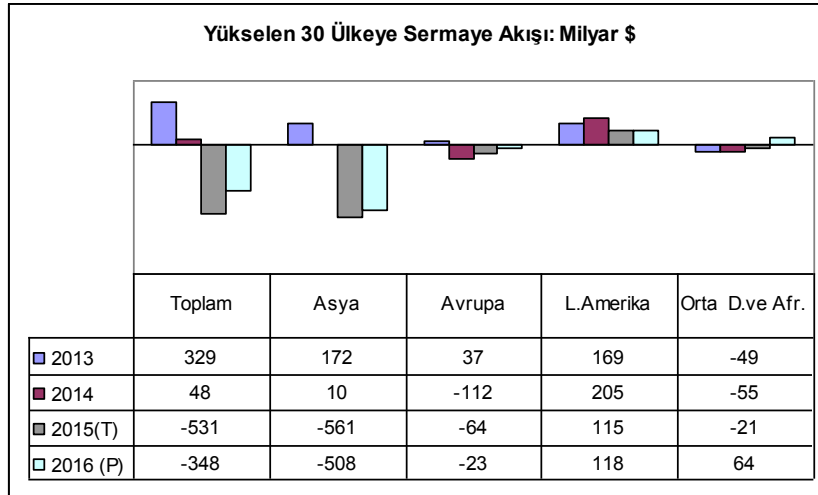
Kaynak: "IIF, Jan/18/2016" bülteninden hesaplandı

2008 küresel krizi ABD'de patlayıp AB'ye yayıldığında, sermaye kabuğuna çekiliyor ve "yükselen"lere akan sermaye o yıl 8 milyar dolara kadar iniyordu. Bu, bıçak gibi bir kesilişti.

Sonrasında neler olduğunu biliyoruz. Merkezdeki devasa yangını söndürmek için devletin sermayeye su tankını bocalaması... Bunun için olağanüstü boyutlarda likidite enjeksiyonu... Merkez ülke devletlerine büyük kamu açıkları ve kamu borç yüküne mal olan bu krize devlet müdahalesinin, “Devletin mali krizi” gibi alt, orta sınıflara fatura edilen başka anomaliler yarattığına burada isterseniz hiç girmeyelim. Sadece şunu hatırlatalım; küresel krize boca edilen devasa para enjeksiyonu, merkezde dengelerin kurulmasına ve büyümeye geçişe yol açmadı, krizin ateşini düşürdü, zamana yaydı ama bu kaynaklar, hızlı biçimde Asya, özellikle de Çin ağırlıklı olmak üzere “yükselen ülkelere” aktı. Öyle ki, yine IIF verilerine göre, 2009-2013 döneminde bu coğrafyalara giren dış kaynak, yıllık 407 milyar doları geçti. Bu furyadan Türkiye de nasibini aldı ve Ak faşizm bu kaldıraçla biraz daha yükseldi.

İniş başlıyor...

2013 ortalarında Fed, gevşek para politikasından sıkılaşmaya geçileceğini duyurdu. Faiz yükseltilecek “yükselenler”de park etmiş sermaye geri çağrılacaktı. O tarihten itibaren küresel fonlar yüzlerini ABD’ye dönmeye başlayınca Güney’e sermaye akışı hızla azaldı. Fed, faizi hemen artırmadı ama artıracığı beklentisi dünya kapitalizmine hakim oldu ve 2014’teki yükselen ekonomilere sermaye ihracı 48 milyar dolarda kaldı, ama radikal çekilme 2015’te yaşandı ve 531 milyar dolar, yükselen ülkelere çekildi. Bunun 2016’da da süreceği ve yaklaşık 350 milyar dolar daha sermaye çekilişi yaşanacağı tahmin ediliyor.

Kaynak:” IIF, Jan/18/2016” bülteninden hesaplandı

Yükselen 30 ülkenin bölgesel dağılımı, önce yoğun dış sermaye çeken ve son yıllarda da bundan aynı ölçüde mahrum kalan ülkelerin bölgesel bazda Asya’da toplandığını ve başı da Çin’in çektiğini gösteriyor. Örneğin, tatlı hayatın son yılı 2013’te 330 milyar dolara yaklaşan dış sermaye girişinden Çin ağırlıklı Asya, yüzde 52 pay aldı. Konjonktürel etkiyle Brezilya ağırlıklı Latin Amerika yükselenleri de benzer büyüklükte sermaye çekerken Türkiye’nin yer aldığı yükselen Avrupa ülkeleri daha küçük dilimlerle yetiniyor, Orta Doğu ve Afrika ise, politik riskinin de etkisiyle daha 2013’te kışa erken girdiler.

Dış kaynağın hızla çekildiği 2015'te, kasırgayı Asya en şiddetli biçimde yaşıyor ve 561 milyar dolar sermaye çıkışı yaşıyordu. Bu sonuçta Çin'i iyice mercek altına almak gerekiyor.

Çin göçüğü...

2015'te, "yükselen çevre ekonomilerinden" 530 milyar doların geri çekilişini, sadece Fed'in faiz artırma kararına bağlamak yanlış olur. Bunun kadar, Çin odaklı durgunluk-daralmanın, sermayeyi yükselenlerden uzaklaştırdığını da anımsatmak gerekiyor. Çin'in uzun yıllar yüzde 10'un üzerinde olan büyüme hızı,şimdilerde yüzde 6'lara düştü.

1980 sonrası, bol ve ucuz işgücü avantajıyla, dünya ekonomisinin "atölyesi" rolünü alan ve ihracata dönük büyüyen Çin, kısa sürede sermayenin üşüştüğü merkez oldu ve büyüme hızını iki haneli sayılara taşıdı.

Ne var ki, 2008 krizi, bu hikayeye ivme kaybettirdi. Krizle birlikte Çin'in ihracat pazarlarında genişleme önce durdu, sonra daraldı. Büyüme hızı tek hanelere indi. Dünyadan gelen etkinin geçici olacağı düşüncesiyle Çin büyüme stratejisini hemen değiştirmede. Büyüme kaybını yatırımlarla telafi etmeye girişti. Yatırımların etkisiyle büyüme hızı yine yüksek görüldü. Ancak, bu adım, Çin'de aşırı kapasite genişlemesi yarattı. Bu durumda, dış pazarlar açılmayınca Çin, içe dönmeyi denedi. Tüketiciyi tasarruftan caydırıp, talebi kısıktacak önlemlerle iç talep desteklenmeye çalışıldı. Ancak, işe yaramadı. İç talep daha durgun hale geldi. Büyü bozulmuştu, hızla sermaye kaçışı başladı.

Yaratılan aşırı kapasitenin yanında talep olur diye ücretlerin artırılması bir başka sorun alanı oldu. İhracata dönük stratejiyi yumuşatmaya yönelik Çin, ekonominin çekici gücünü, dışarıdan içeriye kaydırarak, hizmet sektörlerine ağırlık vererek, iç tüketimi canlandırıp konut alımı, kentleşmeyi özendirme denedi. Ancak, görüldü ki, bunlar kolay ve ucuz dönüşümler değil. Ortalama gelir düzeyi hala düşük olan bir ekonomiyi iç talep çekişli bir model bazında büyütme, sorunlar yaratıyordu.

Şimdilerde Çin'de başlayan döviz kaçışı önemli bir sorun. Bunu sermaye hareketini kısıtlayarak yavaşlatmak mümkün gibi. Böyle yapılırsa, rezerv erimesinin önüne de geçilebilir. Ama bunu yapınca liberasyondan vazgeçmek, yerel para yuanı uluslararası rezerv para haline getirme iddiasından da vazgeçmek gerekiyor. Böyle kısıtlarla çevrilen bir ekonomi, sermaye girişi açısından bütün çekiciliğini kaybedebilir.

Çin bu sorunları nasıl aşacak diye merak edilirken Çin'e hammadde, enerji vb. satan diğer Güney ülkelerinin düşen fiyatlarla gelirleri hızla azalıyor, Çin'den doğan boşlukta ne yapacakları merak konusu. Bu ülkelerde hızla bir daralma ve kaos yaşanmaya başladı. Özellikle de BRICS olarak Çin ile örgütlenen Brezilya, Rusya ve G.Afrika'da...

Ne olacak?

Çin kaynaklı her çatırtı, tüm dünyada hissediliyor ve sermaye kaçışlarını hızlandırıyor. Çin'i rahatlatmak bir dış dünya talebi, ufukta görünmüyor henüz. Bu, özellikle Orta Doğu'da yaşanan jeopolitik gerilimler de dikkate alındığında, çemberin biraz daha daralması ve küresel kapitalizmin zayıf, ince halkalarında önemli kırılmalar yaşamının, yeni balon patlama seslerinin duyulmasının an meselesi olması anlamına geliyor.

Türkiye kapitalizminin kırılganlığını bu bahiste hatırlatmak belki de gereksiz. 2015'te radikal bir dış sermaye iştahsızlığı yaşayan (2014'e göre yüzde 73 azalma) Türkiye kapitalizmi, bunun sonuçlarını, dolar kurunun 3 TL'nin üstüne tırmanması ile yaşıyor ve İktidarın elindeki tek silah, kamu maliyesi. Bütçe ve bütçe dışı kamu kaynaklarını kullanarak küresel yıkımı en azda tutmaktan başka bir çözüm aracı yok. Bunun da ne kadar ve ne süre işe yarayacağını yaşayarak göreceğiz...

(*) *Korkut Boratav Hoca, 22 Ocak tarihli BirGün'deki yazısında (<http://www.birgun.net/haber-detay/bir-guney-krizinin-ayak-sesleri-mi-101454.html>) kadim dostu Yılmaz Akyüz'ün "Güney'in krizi" ile ilgili bir makalesini özetledi:*

http://www.southcentre.int/wp-content/uploads/2015/01/RP60_Internationalization-of-Finance-and-Changing-Vulnerabilities-in-EDEs-rev_EN.pdf.

İki yazı da okunmalı.